

Motion till riksdagen 2019/20:50

av Johan Forssell m.fl. (M)

med anledning av prop. 2018/19:138 Straffet för mord

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen antar regeringens förslag till ändring i brottsbalken med den justering som framgår av denna motion.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undantaget i 35 kap. 2 § andra stycket brottsbalken bör ändras så att endast gärningsmän under 18 år omfattas och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Regeringen föreslår i proposition 2018/19:138 att straffet för mord skärps. Förslaget innebär att det i straffbestämmelsen om mord anges att det som skäl för livstids fängelse särskilt ska beaktas om gärningen föregåtts av noggrann planering, präglats av särskild förslagenhet, syftat till att främja eller dölja annan brottslighet, inneburit svårt lidande för offret eller annars varit särskilt hänsynslös. Syftet med lagändringen är att livstidsstraffet ska kunna komma i fråga i betydligt större utsträckning än tidigare.

Moderaterna välkomnar att regeringen presenterar förslag vars syfte är att livstidsstraffet ska komma i fråga i större utsträckning vid mord, men anser att förslagen är otillräckliga. För att livstidsstraffet ska tillämpas oftare borde lagtexten i stället formuleras med utgångspunkten att livstids fängelse utgör normalstraffet för mord och att avsteg från normalstraffet kan göras när det föreligger förmildrande omständigheter. En sådan lagändring måste dock utredas. För att åstadkomma en mer effektiv och ändamålsenlig lagtext i det nu aktuella ärendet föreslår Moderaterna i stället att den uppräkningslista som anges i propositionen kompletteras med ytterligare två omständigheter. Det handlar om att gärningar som riktar sig mot närstående eller som sker inom ramen för organiserad brottslighet ska leda till livstids fängelse. Utan en sådan komplettering av lagtexten föreligger en överhängande risk att gängmorden som sker på öppen gata

och mord av närstående som sker inom hemmets fyra väggar inte kommer att leda till livstids fängelse.

Alliansregeringen drev den 1 juli 2014 igenom en lagändring som syftade till att skärpa straffen för mord (prop. 2013/14:194). Lagtekniskt innebar ändringen att det i straffskalan för mord lades till att straffet är fängelse på livstid ”om omständigheterna är försvårande”. I propositionen angavs vilka omständigheter som därvid skulle vara att betrakta som försvårande. Dessa omständigheter hade tidigare i princip endast beaktats i skärpande riktning vid straffmätningen men skulle numera alltså leda till livstidsstraff.

I en dom den 3 februari 2016 prövade Högsta domstolen straffet för mord (NJA 2016 s. 3). Högsta domstolens slutsats var att 2014 års omformulering av lagtexten inte förändrade det rättsläge som rådde närmast dessförinnan. Det innebar i praktiken att alliansregeringens lagändring inte fick någon effekt även om syftet bakom ändringen var att livstids fängelse skulle utgöra normalstraffet för mord.

Med beaktande av praxis är det därför särskilt viktigt att uppräkningsen i lagtexten är formulerad på ett sådant sätt att missförstånd undviks. Risker för att domstolarna inte tillmäter förarbetena erforderlig dignitet motiverar att uppräkningsen omformuleras.

Brott mot närstående

Brottsförebyggande rådet skrev följande i sin rapport 2019:6 Dödligt våld i Sverige:

Inom studiens insamlingsperiod 2014–2017 begicks totalt 410 fall av dödligt våld i Sverige. I ungefär en fjärdedel av dessa var brottsoffret en kvinna, och i tre fjärdedelar en man. Ett genomgående och tydligt resultat av studien är att det dödliga våld som drabbar kvinnor respektive män sker i olika kontexter. När kvinnor faller offer för dödligt våld är det vanligast att gärningspersonen är en nuvarande eller tidigare partner. Vanliga orsaksteman är svartsjuka och separation. Dödligt våld från andra familjemedlemmar är också vanligt när brottsoffret är en kvinna.

Under 2018 utgjorde närmare en fjärdedel av samtliga fall av dödligt våld just fall där offer och förövare hade en parrelation vid tidpunkten för brottet eller tidigare. Antalet fall av dödligt våld mot kvinnor där offret och förövaren var eller hade varit i en parrelation uppgick till 22 fall 2018, vilket motsvarar 67 procent av samtliga fall av dödligt våld med kvinnliga offer under året.

Högsta domstolen har i tidigare praxis fastställt att samtliga omständigheter vid brottet ska vägas in vid avgörande av om gärningen ska rubriceras som mord eller dråp. En omständighet som ansetts försvårande och därmed kunnat tala för att gärningen bör bedömas som mord har varit att offret varit närstående till den tilltalade. Brott mot närstående bedöms även vara en försvårande omständighet när fängelsestraffets längd ska fastställas.

Svea hovrätt föreslog i sitt remissvar att den nu aktuella bestämmelsens andra mening skulle kompletteras med formuleringarna om att det som skäl för livstids fängelse särskilt ska beaktas om gärningen föregåtts av noggrann planering, präglats av särskild förslagenhet, syftat till att främja eller dölja annan brottslighet, inneburit svårt lidande för offret eller annars varit särskilt hänsynslös. Hovrätten menade att de uppräknade omständigheterna får anses täcka andra försvårande omständigheter såsom att brottet har riktat sig mot närstående.

Regeringen skriver i den nu aktuella propositionen att det inte finns anledning att frånga den bedömning som gjordes i 2014 års lagstiftningsärende angående omständigheter som bör tala för livstids fängelse. Dessa omständigheter, skriver

regeringen, utgör således utgångspunkten för de fortsatta övervägandena beträffande vilka omständigheter som ska anges i bestämmelsen (prop 2018/19:138 s. 25 f.). Vad det bl.a. handlar om är när brottet har riktat sig mot en närstående.

Högsta domstolens ovannämnda dom den 3 februari 2016 innebär dock att 2014 års omformulering av lagtexten inte förändrade rättsläget som rådde närmast dessförinnan. I förarbetena till 2014 års lag angavs vilka omständigheter som skulle vara att betrakta som försvårande men det räckte uppenbarligen inte att dessa framgick av förarbetena för att åstadkomma någon reell förändring av rättsläget. Det vore därför otillräckligt att utelämna brott mot närstående från uppräkningslistan i lagtexten och förlita sig på att domstolarna ska ta i beaktande vad som framgår av förarbetena när så inte skedde avseende 2014 års lagändringar.

Brott som riktar sig mot närstående behöver mot bakgrund av detta uttryckligen ingå i uppräkningslistan.

Organiserad brottslighet

Under de senaste åren har vi kunnat se hur våldet och brotten kopplat till de kriminella gängerna har trappats upp. Mer än dubbelt så många unga män skjuts ihjäl i Sverige som i andra jämförbara länder. Tio gånger fler än i Tyskland. Och granatexplosionerna har mångdubblats. De kriminella gängerna håller delar av Sverige i ett järngrepp. De hotar inte bara enskilda människors liv utan hela det svenska samhällskontraktet. Det skadar det förtroende och den tillit som vårt samhällsbygge vilar på. Den utvecklingen måste vändas.

Vid bedömningen av straffvärdet ska domstolen ta hänsyn till bl.a. försvårande omständigheter. Särskilt ska enligt 29 kap. 2 § 6 brottsbalken beaktas om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering. Genom 29 kap. 2 § 6 brottsbalken och lagrummets förarbeten har en definition av brottslighet som utövas i organiserad form redan definierats. Därmed är inte några ytterligare beredningsåtgärder eller utredningsförfaranden för att definiera begreppet påkallade.

I lagkommentaren skrivs följande:

Med brottslighet som utövats i organiserad form avses enligt motiven (prop. 2009/10:147 s. 43 f.) brottslighet som har begåtts inom ramen för en struktur där flera personer samverkat under en inte helt obetydlig tidsperiod för att begå brott. Det är inte tillräckligt att det aktuella brottet har skett i samverkan. Personerna ska ha ingått i en sammanslutning eller ett nätverk av viss kontinuitet vars syfte att begå brott sträckt sig längre än till enbart det aktuella brottet.

Att brottet ska ha utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form innebär att brottet ska ha haft ett naturligt samband med brottsligheten. Det är inte nödvändigt att brottet begåtts av den eller de som organiserat brottsligheten. Det alltmer uppmärksammade problemet med gängbrottslighet i vissa förorter torde kunna hänföras till denna kategori. Det fordrar dock att åklagaren lyfter fram och styrker att brottsligheten skett inom ramen för en sådan struktur.

Som ett exempel på brottslighet som utövats i organiserad form anges fickstölder som begåtts av en grupp av personer. Ett annat exempel är illegal indrivningsverksamhet som en gruppering ägnat sig åt. Punkten är däremot inte tillämplig när ett brott begåtts inom en sammanslutning eller ett nätverk med legal verksamhet, som inte utgör en täckmantel för illegal verksamhet.

Med brottslighet som utövats systematiskt avses enligt motiven brottslighet där ett visst tillvägagångssätt upprepats ett flertal gånger av antingen en ensam gärningsman eller av flera personer i samförstånd. Som ett exempel anges att någon

vid upprepade tillfällen förmår annan till utbetalning av en förmån som han eller hon inte har haft rätt till och som ett annat att flera personer vid rån av olika butiker eller banker vid varje tillfälle går till väga på ett likartat sätt. (Zeteo 2019-04-17, Bäcklund m.fl.)

29 kap. 2 § 6 brottsbalken träffar mord som sker som ett led i gängkriminalitet, vilket i sin tur kan medföra strängare straff, men lagrummet innebär inte nödvändigtvis att påföljden för dylika mord blir livstids fängelse. Domstolen har att göra en helhetsbedömning av samtliga omständigheter, såväl försvårande som förmildrande, där gärningar som faller under 29 kap. 2 § 6 brottsbalken utgör en försvårande omständighet. Ett sätt att understryka att gängrelaterade mord ska medföra livstids fängelse är att lägga till formuleringen från 29 kap. 2 § 6 brottsbalken i uppräkningsdelen av skäl som särskilt ska beaktas för bestämmande av livstids fängelse vid mord i den nya lagtexten.

I regeringens föreslagna lagtext anges, som exempel på omständigheter vilka särskilt ska beaktas som skäl för livstids fängelse, gärningar vilka har föregåtts av noggrann planering eller gärningar som syftat till att främja eller dölja annan brottslighet. Vissa av de gängrelaterade morden kan tänkas ha föregåtts av noggrann planering eller syftat till att främja eller dölja annan brottslighet men det är inte nödvändigtvis fallet för samtliga gängrelaterade mord, varför den formuleringen är otillräcklig.

Moderaterna har i andra sammanhang föreslagit dubbla straff för gängkriminella, för att förbrytarna med störst våldskapital ska låsas in dubbelt så länge. I linje med ambitionen om att låsa in de mest våldsaktiva förbrytarna för att de inte ska kunna begå nya brott eller rekrytera nya gängmedlemmar behöver det säkerställas att mord som begås inom ramen för organiserad brottslighet träffas av den nya lagregeln. Därför behöver brott som begås inom ramen för organiserad brottslighet uttryckligen ingå i uppräkningsdelen.

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 1 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

3 kap.

1 §

<i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Föreslagen lydelse</i>
Den som berövar annan livet, döms för <i>mord</i> till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller, om omständigheterna är försvårande, på livstid.	Den som berövar annan livet, döms för <i>mord</i> till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller på livstid. <i>Som skäl för livstids fängelse ska det särskilt beaktas om gärningen föregåtts av noggrann planering, riktar sig mot närstående, utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form, präglats av särskild förlagenhet, syftat till att främja eller dölja annan brottslighet, inneburit svårt lidande för offret eller annars varit särskilt hänsynslös.</i>

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

Preskriptionstid för mord begångna innan man har fyllt 21 år

Brottsbalkens 35:e kapitel handlar om bortfallande av påföljd. Enligt 35 kap. 2 § 1 brottsbalken preskriberas inte mord, vilket innebär att påföljd kan ådömas den skyldige oavsett hur lång tid som har passerat sedan brottstillfället. Från denna regel finns ett undantag i andra stycket av samma lagrum. Undantaget innebär att mord som har begåtts innan gärningsmannen fyllt 21 år preskriberas efter 15 år (35 kap. 1 § första stycket 4 och 2 § andra stycket jämförd med 29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken).

Preskription av brott legitimeras inte minst av processekonomiska skäl men avseende de grövsta brotten blir processekonomiska argument närmast stötande. Brottsoffer och anhöriga förtjänar bättre än att de rättsvårdande myndigheterna och domstolarna ser mellan fingrarna med mord mot bakgrund av att gärningsmannen varit under 21 år.

Många av de grövsta våldsverkarna i de kriminella gängen som har vuxit fram de senaste åren är under 21 år. Det är centralt att samhället agerar kraftfullt mot dessa individer för att de inte ska kunna begå nya brott och inte ha möjlighet att rekrytera nya personer till gängen. Det är bl.a. mot denna bakgrund Moderaterna driver frågan om att straffrabatten för unga mellan 18 och 21 år helt ska avskaffas. En sådan förändring skulle också medföra att preskriptionsregeln i 25 kap. 2 § andra stycket bör ses över i skärpande riktning.

Polisutredningarna mot de kriminella gängen kompliceras av den omfattande tysthetskultur som råder, vilket kan innebära att utredningarna drar ut på tiden. Att mordutredningar tar lång tid ska dock inte medföra att mördare går fria. Det gäller även sådana utredningar om sådana brott som i övrigt räknas upp i 35 kap. 2 § brottsbalken. Moderaterna anser därför att 35 kap. 2 § andra stycket redan nu bör ändras så att undantaget endast gäller sådana brott som begåtts innan gärningsmannen fyllt 18 år.

Johan Forssell (M)

Magdalena Schröder (M)

Mikael Damsgaard (M)

Ellen Juntti (M)

Sten Bergheden (M)